

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงตามหลักพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมโดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า อิทธิปาฏิหาริย์หมายถึง การกระทำที่ก่อกำเนิดหรือทำให้ผู้เป็นปฏิปักษ์ให้สิ้นไปและการทำกิเลสให้สิ้นไป ซึ่งการกระทำที่มีความอัศจรรย์เกิดขึ้นและมีผลตามเป็นอัศจรรย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์ที่สามารถแสดงให้เห็นเป็นอัศจรรย์ได้ด้วยการให้ฤทธิ์ที่เกิดจากการใช้พลังอิทธิฤทธิ์ที่เกิดจากจิตใจ

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ การท่ายใจ เป็นผู้รอบรู้กระบวนการของจิตมนุษย์หรือสัตว์สามารถกำหนดจิตใจของคนอื่นได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ

๓. อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง

อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาแบ่งระดับออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑) อิทธิปาฏิหาริย์ระดับโลกียวิสัยธรรม ที่บุคคลทั่วไปหรือชาวโลกผู้ที่รักษากาย วาจาและจิตใจให้มีความบริสุทธิ์ ก็สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ ๒) ระดับโลกุตระธรรม นั้นเป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของผู้สิ้นแล้วซึ่งกิเลส เป็นการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสได้ ดังนั้นอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในฐานะที่ทำให้เกิดความสนใจเกิดความศรัทธาเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลายจงใจเพื่อให้เข้ามาประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม โดยมีหลักในปฏิบัติเพื่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ในเบื้องต้นนั้นจะต้องประกอบไปด้วยหลักศรัทธา ๔ ประการ และมีศีล เป็นที่ตั้ง มีความเพียรในการปฏิบัติสมถกรรมฐานกำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียกว่าอารมณ์ ให้แน่วแน่งจนจิตน้อมตั้งอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว เรียกกันว่าจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรือจิตมีอารมณ์อันเดียว ความแน่วหรือตั้งมั่นของจิตนี้เรียกว่าสมาธิ เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็จะเกิดภาวะจิตที่เรียกว่า ฌาน ซึ่งมีผลอาจทำให้เกิดความสามารถพิเศษที่เรียกว่า อภิญญา ๕ อย่าง ได้แก่ แสดงฤทธิ์ได้ อ่านใจคนได้ ระลึกชาติได้ และหุติหุญ ตาทิพย์ เกิดขึ้น

อย่างไรก็ดีอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนานั้นมีทั้งคุณประโยชน์และโทษเกิดขึ้นกล่าวคือ ในคุณประโยชน์นั้นสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการสร้างความเลื่อมใส ใช้เป็นเครื่องมือนำบุคคลเข้ามา

บวชในพระพุทธศาสนา และทำให้เกิดพลังจิตเกิดความเชื่อมั่นในจิตตานุภาพความเข้มแข็งในจิตเกิดขึ้น ส่วนในโทษของอิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนานั้นทำให้เกิดนำสู่ความหลงผิดหรือการนำไปใช้ในทางที่ไม่ควรจึงทรงแสวงหาในลาภ ยศ สรรเสริญ ทำให้ไม่รู้จักเหตุแห่งการเกิดทุกข์ ไม่รู้ความดับทุกข์ไม่รู้จักรักการสงบสติอารมณ์หรือรู้จักการเพียงพอ เป็นผู้ไม่มีฉันทิฐิ ไม่วางใจเป็นกลางเข้าข้างตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นเหตุผลหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ นอกจากนี้ การไม่รู้จักรักกิจในอริยสัจ ๔ ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคนี้

๕.๑.๒ ความเชื่ออิทธิปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นประวัติความเป็นมาการสร้างรวมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์ ประกอบเนื้อหาในความเชื่ออิทธิปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงที่มีต่อชาวจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพบว่า ในการกราบไหว้พระพุทธรูปอันมุ่งถึงความเคารพศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้ารวมทั้งความมุ่งหวังขอพุทธคุณแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงปลดปล่อยความทุกข์ แก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้ ด้วยการหวังผลในอิทธิปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งแตกต่างจากอิทธิปาฏิหาริย์แห่งภิกษุสาวกนักบวช แม้แต่พระพุทธเจ้าเอง ดังนั้นย่อมเป็นไปตามแต่ผู้มุ่งขอพรที่ตนมุ่งหมาย จากการสัมภาษณ์พบว่าคติความเชื่ออิทธิปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงที่มีต่อชาวจังหวัดอุบลราชธานี จากประสบการณ์ที่สัมผัสในอิทธิปาฏิหาริย์ที่ได้รับผลปรากฏว่ามีดังต่อไปนี้ คือ

๑) อิทธิปาฏิหาริย์ความสมหวังการงาน จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องดังกล่าวนี้ล้วนเป็นผู้ทำงานในหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนเป็นหลักแล้วแต่ยืนยันในผลการขอพรและผลอิทธิปาฏิหาริย์บันดาลให้สมหวังในการงานที่ขอนี้

๒) อิทธิปาฏิหาริย์ในการดำเนินธุรกิจค้าขาย จากการสัมภาษณ์พบว่าการค้าขายนั้นย่อมมีอุปสรรคทั้งเรื่องของสินค้า คนซื้อสินค้า หรือการขายที่มีอุปสรรคต่างๆ ในวันที่ทำธุรกิจค้าขายผู้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าหรือทำธุรกิจจังหวัดอุบลราชธานีนั้นได้มากราบไหว้พระขอพรเจ้าใหญ่อินทร์แปลงและได้อธิฐานถึงธุรกิจการค้าขายที่ทำนั้น ซึ่งทุกคนที่ขอแล้วได้ผลดังตั้งใจจึงเชื่อความในความศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ความสมหวังในการทำธุรกิจค้าขายนี้

๓) อิทธิปาฏิหาริย์ในการขอเรื่องสุขภาพความเจ็บป่วย จากการสัมภาษณ์พบว่า วัดมหารามารามเป็นวัดหนึ่งที่อยู่ใกล้โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่ใหญ่ รับผิดชอบดูแลผู้ป่วยในหลายจังหวัดที่ใกล้เคียงด้วยเครื่องเครื่องมือที่พร้อมกว่าทุกจังหวัดในรอบข้าง ดังนั้นจึงได้มีผู้มากราบขอพรต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง และพบว่าผู้คนที่มากราบไหว้ขอพรในเรื่องของสุขภาพโรคร้ายไข้เจ็บซึ่งมีเป็นจำนวนมากนั้นล้วนแล้วแต่เชื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้ และมีผลหลักฐานที่พิสูจน์ได้เครื่องแก้บนจำนวนมากในแต่ละวันก็นำมาสักการะ

๔) อิทธิปาฏิหาริย์ในคำสาบาน จากการสัมภาษณ์พบว่าคำสาบานนั้นถือเป็นเรื่องหนึ่งที่มีมนุษย์กระทำเพื่อยืนยันในความบริสุทธิ์ใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งเรื่องที่ตนตั้งใจในการรักษาซึ่งคำพูดหรือการปฏิบัติตนแก้ไขตนในเรื่องต่างๆ หลายครั้งที่มีการครบครันหลายๆ นำคนที่ตนรักหรือคนที่มีความมุ่งมั่นแก้ไขตนมาสาบานเปลี่ยนแปลงตนในทางที่ดีมากราบสาบานตนต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ซึ่งเรื่องนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ย้ำบอกว่าหากไม่ทำจริงในสิ่งที่สาบานอย่าได้สาบานเพราะจะนำมาถึงโทษที่มีต่อตนเองและครอบครัว แต่หากสาบานด้วยความสัตย์จริงในสิ่งที่ทำย่อมนำมาซึ่งความเจริญ

รุ่งเรืองให้เกิดขึ้น ปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์เรื่องเช่นนี้มีมาตั้งแต่อดีตและยอมรับถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่มีของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

๕) อิทธิปาฏิหาริย์ในการศึกษา และขอพรในเรื่องต่างๆ ในชีวิต จากการสัมภาษณ์พบว่า มีพ่อแม่ญาติของนิสิตนักศึกษาหรือนักเรียนวัยรุ่นส่วนมากนิยมมาวัดมหาวนารามในช่วงสอบปิดภาคเรียน ซึ่งเมื่อมากราบไว้ส่วนมากจะมาขอในเรื่องของการสอบเข้ามาหาลัยหรือสอบผ่านในหลักสูตรการศึกษาที่ตนเรียนอยู่นอกจากนี้ยังมาขอในเรื่องของความรัก ขอพรให้ตนเองมีความสุขความเจริญ ซึ่งล้วนแล้วแต่สำเร็จดังหวังจนมีการมากราบมากกว่าสองครั้งเกิดขึ้น และผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยันความศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้

๕.๑.๓ การส่งเสริมความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงตามหลักพุทธศาสนา

การส่งเสริมความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงตามหลักพุทธศาสนา สิ่งแรกที่จะทำให้เกิดการส่งเสริมได้คือบุคคลที่จะนำความจริงทางธรรมซึ่งบุคคลผู้ซื่ออกัจฉธรรมความจริงนั้นก็คือ ภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา ผู้มีธรรมเป็นปรโตโมหะเป็นกัลยาณมิตรชักนำเข้าสู่สัจธรรมที่ถูกต้องตามดั่งหลักหลักการทางพุทธศาสนาที่มีทำต่ออิทธิปาฏิหาริย์ คือความเชื่อหรือศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุผล ๔ ประการคือ

๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง

๒) วิปากสัทธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง

๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบาก เป็นไปตามกรรมของตน

๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ เป็นสำคัญ

ทั้งยังแสดงประเภทศรัทธาให้ปรากฏแก่ผู้เกี่ยวข้องต่ออิทธิปาฏิหาริย์ในศรัทธา ๒ ประเภทเพื่อพิจารณาแยกแยะศรัทธาว่าเป็นศรัทธาประเภทใด คือ ๑) สัทธาแบบปิดกั้นปัญญา (สัทธานุญาณวิปยุต) ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญา และ๒) สัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา (สัทธานุญาณสัมปยุต) สัทธาที่มีความเห็นความเข้าใจอันเกิดจากปัญญาเป็นมูลฐานรองรับ ด้วยหลักการวางท่าทีหลักการเช่นนี้ย่อมทำให้ความเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์ที่ตระหนักถึงสัจธรรมอันแท้จริง เชื่อในศักยภาพแห่งตนว่าทุกสิ่งทุกอย่างตนสามารถทำให้เกิดขึ้นได้และมองเห็นถึงเหตุถึงผลในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าแท้จริงแล้วมีเหตุจากสิ่งใด นอกจากนี้ ในงานวิจัยผู้วิจัยได้สอบถามประเด็นในการส่งเสริมความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงตามหลักพุทธศาสนาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือชาวอุบลราชธานีโดยมุ่งถามชี้ไปในการใช้ความเชื่ออิทธิปาฏิหาริย์ต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงนั้นส่งเสริมต่อด้านใด เพื่อความเข้าใจใช้ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ในการส่งเสริมพัฒนาให้เกิดผลจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการนำเสนอในการส่งเสริมการใช้อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกี่ยวข้องต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงออกเป็นประเด็น ดังนี้

(๑) ด้านสังคม ส่งเสริมความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงโดยควรเน้นความสำคัญในเรื่องการสร้างสันติสุขตามครรลองคลองธรรมอันดีงามตามหลักทางพระพุทธศาสนาและจะส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติให้มีความสุขและสันติ

(๒) ด้านศาสนา ส่งเสริมความสำคัญของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้เป็นศูนย์รวมจิตใจเนื่องจากการส่งเสริมให้รู้จักการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา มีความเมตตา กรุณาซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ชาวนาได้มีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้คนในชุมชนได้มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสนับสนุนการสร้างความสุขให้แก่ทุกคนในสังคม โดยใช้การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางทางความเชื่อส่งเสริมแนะแนวทางเกี่ยวกับความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติในทางที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงการปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือต่อไป

(๓) ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนกระจายความรู้ให้กับพุทธศาสนิกชนให้ประกอบอาชีพบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อให้ชุมชนแบบชาวบ้าน พออยู่ พอกิน พอประมาณ และอยู่อย่างพอเพียงทำให้คนรู้จักหน้าที่ คือ “ขยันทำมาหากินโดยสุจริตและพึ่งตนเองได้” ทั้งนี้ควรส่งเสริมความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชนให้รู้จักหลักของการพออยู่ พอกินตามหลักทางพระพุทธศาสนา สร้างประโยชน์ปัจจุบันให้เกิดขึ้น มีความขยันหมั่นเพียร รักษาทรัพย์ คบคนดี รู้จักกำหนดรายรับรายจ่ายนี้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจในชุมชน อย่างมากมายและที่สำคัญควรส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านใช้เวลาอย่างเป็นประโยชน์ด้วยการสร้างรายได้แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนโดยการจำหน่ายผลผลิตในงานเทศกาลนมัสการองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงในวันเพ็ญเดือน ๕ ของทุกปีเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจที่ดีในชุมชนและช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแก่บุคคลภายนอกและนักท่องเที่ยวเข้ามานมัสการองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวและกราบนมัสการและขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อไป

(๔) ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ส่งเสริมการจัดประเพณีและพิธีทางศาสนาโดยส่งเสริมให้ใช้วัดเป็นสถานที่และมีการจัดกิจกรรมโดยพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมาเกี่ยวข้องและกิจกรรมทั้งนี้ควรที่จะต้องส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อการเผยแพร่ ส่งเสริมสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาของชุมชนชาวเมืองอุบลราชธานี อีกทั้งควรสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนโดยเชื่อมโยงกับผู้นำชุมชนและผู้นำทางศาสนาให้เห็นความสำคัญของวัดรวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมและความเป็นไทย เช่น การแต่งกาย พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้นโดยไม่ให้ละทิ้งประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม พัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัยรวมทั้งเผยแพร่ ถึงความสำคัญและประวัติความเป็นมาของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้กับบุคคลชุมชนชาวเมืองอุบลราชธานีเกิดความรักศรัทธา เห็นคุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามปลูกจิตสำนึกให้มีความรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตน

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) จากผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสำคัญของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงที่มีชาวจังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ทราบว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมีความสำคัญในส่งเสริมไปสู่การพัฒนาชุมชนในหลายด้าน ทั้งด้านสังคม ด้านศาสนา พิธีกรรม จิตใจ ด้านเศรษฐกิจวิถีการดำเนินชีวิต การศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ประเพณีวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ทราบความสำคัญและสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนชาวจังหวัดอุบลราชธานีได้เห็นความสำคัญของวัดรวมถึงสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนอย่างพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงต่อไป

๒) จากผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมศรัทธาในอิทธิปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ทำให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลได้ให้คำแนะนำแนะแนวทางสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมศรัทธาต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงในด้านต่างๆ นั้นจะต้องประกอบความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ผู้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา ผู้นำชุมชนที่ควรประสานงานร่วมมือให้เข้าสู่ชุมชนของชาวจังหวัดอุบลราชธานีนั้นเกิดขึ้นอย่างมีระบบเอื้อผลต่อกันสร้างสรรค์พัฒนาด้วยศรัทธาในอิทธิปาฏิหาริย์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันเป็นที่ยึดเหนี่ยวประสานใจก่อเกิดแนวทางการส่งเสริมให้ผลที่ยั่งยืนต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสังคมโดยอาศัยความเชื่อที่มีต่อพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ในจังหวัดอุบลราชธานี

๒) ควรศึกษาความสำคัญของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนอีสาน ในจังหวัดอุบลราชธานี

๓) ควรศึกษาพุทธวิธีการสั่งสอนตามหลักอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า